

УДК 368.03:[005.5:336]

Оцінка фінансових ресурсів страховика як ключовий елемент страхового менеджменту

Борисюк О.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та оподаткування
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Статтю присвячено актуальним питанням оцінки фінансових ресурсів страховика як одного з важливих напрямів страхового менеджменту. Посилюється увага до цього питання у зв'язку зі зростанням загроз фінансовому ринку, викликаних девальвацією національної валюти, військовими діями в зоні АТО та низкою інших факторів.

Ключові слова: капіталізація страхових компаній, страхові резерви, статутний капітал страховика, страховий менеджмент, фінансові ресурси страховика.

Борисюк О.В. ОЦЕНКА ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ СТРАХОВЩИКА КАК КЛЮЧЕВОЙ ЭЛЕМЕНТ СТРАХОВОГО МЕНЕДЖМЕНТА

Статья посвящена актуальным вопросам управления финансовыми ресурсами страховщика как одного из важных направлений страхового менеджмента. Усиливается внимание к этому вопросу в связи с ростом угроз финансовому рынку, вызванных девальвацией национальной валюты, военными действиями в зоне АТО и рядом других факторов.

Ключевые слова: капитализация страховых компаний, страховые резервы, уставной капитал страховщика, страховой менеджмент, финансовые ресурсы страховщика.

Borysiuk O.V. EVALUATION OF FINANCIAL RESOURCES OF THE INSURER AS A KEY ELEMENT OF INSURANCE MANAGEMENT

The article is devoted to the actual questions of the management of financial resources of the insurer as one of important directions of insurance management. More attention is paid to this point because of the growth of the threats of financial market, caused by the devaluation of the national currency, by military actions in the ATO area and by the range of other factors.

Keywords: capitalization of insurance companies, insurance reserves, constituent capital of the insurer, insurance management, financial resources of the insurer.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Надаючи фінансову послугу, вітчизняні страхові компанії є активними тримачами фінансових ресурсів поряд із банківськими установами. Проте в умовах посилення внутрішніх та зовнішніх загроз у національній економіці, які безпосередньо стосуються роботи страховиків, посилюється увага до нових підходів до управління страховою компанією, серед яких важливе місце займають фінансові ресурси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні аспекти визначення даної проблематики знайшли своє відображення у працях як зарубіжних, так і вітчизняних авторів, серед яких: В. Базилевич, В. Баранова, Н. Внукова, О. Вовчак, О. Гаманкова, О. Заруба, Н. Костіна, В. Малько, М. Мних, С. Науменков, Л. Орланюк-Малицька, С. Осадець, Р. Пікус, О. Рабий, Т. Ротова, Н. Супрун, О. Туманова, К. Турбіна, В. Фурман, Л. Шірінян, А. Шолойко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Задля ефективного прийняття рішень сучасний стан страхового менеджменту страховика ставить нові вимоги перед керівництвом та керівниками вищої та середньої ланки, насамперед щодо оцінки та впровадження нових підходів до управління фінансовими ресурсами страховика.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є оцінка та обґрунтування фінансових ресурсів страхової компанії як ключового елемента страхового менеджменту.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах загострення політичної кризи, анексії Криму, проведення військових дій та загострення низки інших економічних проблем посилюється увага до проведення ефективного страхового менеджменту, який би відповідав усім усталеним змінам, передусім це стосується фінансових ресурсів страховика.

Всі кошти страхової організації, що беруть участь у кругообігу капіталу, поділяються на власні і залучені. Ці кошти є фінансовими ресурсами страховика, тобто грошовими доходами і надходженнями, що знаходяться в його розпорядженні з метою здійснення операцій прямого страхування і перестраховування, із моменту укладання відповідного договору до здійснення зобов'язань у вигляді виплат страхових сум і відшкодувань, а також для здійснення інших витрат, які забезпечують процес страхування, економічного стимулювання співробітників, витрат, спрямованих на вдосконалення, підвищення якості наданих страхових послуг [5, с. 120].

До власних коштів належить статутний капітал страховика. Розглянемо основні зміни стосовно його регулювання й обсягу протягом останнього часу.

Так, період 1990–1993 років характеризувався бурхливим зростанням кількості страхових компаній за невпорядкованого законодавства, у тому числі визначеного розміру статутного капіталу.

Після виходу у травні 1993 р. Декрету Кабінету Міністрів України «Про страхування» та створення восени 1993 р. Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю почався новий етап розвитку страхового ринку України.

Починаючи з 1993 р. величина статутного капіталу страховика була визначена у розмірі

5000 дол. США. Саме ця норма продемонструвала свою неефективність і була ліквідована з ухваленням Закону України «Про страхування» (березень 1996 р.).

Тому важливим кроком для звільнення страхового ринку від фірм, які дискредитують страхову діяльність, стало підняття суми статутного фонду до рівня 100 тис. ЕКЮ для страховиків з вітчизняним капіталом і 500 тис. ЕКЮ – для страховиків з іноземним капіталом (частка іноземного капіталу не могла перевищувати 49%) та зобов'язання внести 60% його грошима. Закон передбачав обов'язкову перереєстрацію страховиків. Такі умови стали далеко не всім страховикам під силу, і кількість страхових компаній різко скоротилася [6, с. 24].

Довгий час існувала норма стосовно мінімального розміру статутного капіталу, яка була прийнята в 2001 р. новою редакцією Закону «Про страхування в Україні», відповідно до якого статутний фонд для страховиків, які займаються загальними видами страхування, склав 1 млн. євро в 2004 р. Для страховиків, що займаються страхуванням життя, дорівнював 1,5 млн. євро.

Останні зміни стосовно збільшення розміру статутного капіталу страховиків, що займаються страхуванням життя до 10 млн. євро, були прийняті 17 травня 2013 р. у зв'язку з вимогами СОТ, відповідно до набуття чинності

Рис. 1. Особливості формування статутного фонду страховика

Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про страхування».

Для прикладу, в ЄС мінімальний розмір статутного капіталу компаній зі страхування життя складає 3,2 млн. євро. В Японії мінімальний статутний капітал страхової компанії складає 7,69 млн. дол. США, у Південній Кореї – 18,75 млн. дол. США, а в Китаї – 60,4 млн. дол. США [4, с. 7].

Розглянемо особливості управління статутним капіталом вітчизняного страховика (рис. 1).

На нашу думку, саме остання зміна стосовно підвищення розміру статутного капіталу страховиків, що займаються страхуванням життя до 10 млн. євро, призвела до капіталізації страховиків. Підтвердженням цього є те, ринок страхових послуг протягом останніх років залишається найбільш капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків.

Загальна кількість страхових компаній станом на 30.06.2015 р. становила 374, у тому числі страхових компаній life – 52 компанії, страхових компаній non-life – 322 компанії, (станом на 30.06.2014 р. – 400 компаній, у тому числі страхових компаній life – 58 компаній, страхових компаній non-life – 342 компанії). Кількість страхових компаній мала тенденцію до зменшення. Так, за I півріччя 2015 р. порівняно з аналогічним періодом 2014 р. кількість компаній зменшилася на 26 [2]. Динаміку кількості страхових компаній показано в таблиці 1.

Крім того, важливим напрямом управління фінансовими ресурсами страховика є формування і розміщення страхових резервів та управління ними.

Розміщення страхових резервів здійснюється згідно зі ст. 31 Закону України «Про страхування», де визначено перелік активів за відповідними категоріями.

Динаміку активів та обсягів страхових резервів страховиків за 2012–2014 рр. та станом на 30.06.2015 р. зображено на рис. 2.

Станом на 30.06.2015 р. обсяг активів, дозволених для представлення коштів страхових резервів, становив 37 460,9 млн. грн., які в розмірі 16 606,5 млн. грн. використано з метою представлення коштів страхових резервів. На зменшення загальних активів страховиків (-3,9%) при збільшенні страхових резервів (+17,7%) та активів, визначених законодавством для представлення коштів страхових резервів (+2,5%), вплинули такі чинники: втрата активів пов'язана з анексією Автономної Республіки Крим, ведення бойових дій на сході України та проведення переоцінки активів за справедливою вартістю [2].

Разом із тим безумовними лідерами на європейському ринку страхування життя по кількості зібраних страхових премій серед країн Європейського Союзу є Великобританія (27%), Франція (19,6%), Італія (11,9%) та Німеччина (11,8%) [4, с. 8].

На рис. 3 відображена структура загальних активів, дозволених для представлення

Рис. 2. Динаміка активів та обсягів страхових резервів страховиків за 2012–2014 рр. та станом на 30.06.2015 р. (млн. грн.)

Джерело: дані Нацкомфінпослуг

Таблиця 1
Кількість страхових компаній станом на 30.06.2014 р. та станом на 30.06.2015 р.

Кількість страхових компаній	Станом на	Станом на	Станом на	Станом на
	31.12.2013	31.12.2014	30.06.2014	30.06.2015
Загальна кількість	407	382	400	374
у т.ч. СК non-life	345	325	342	322
у т.ч. СК life	62	57	58	52

Джерело: дані Нацкомфінпослуг

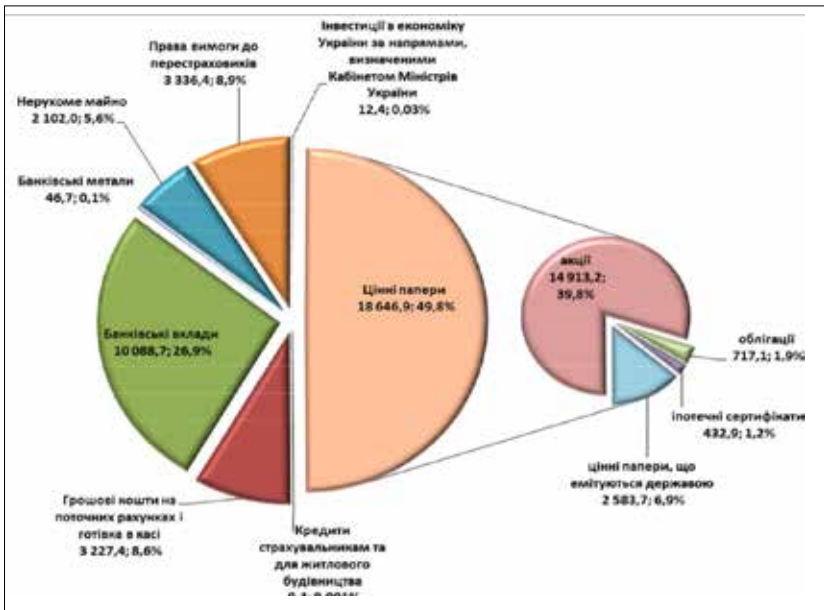

Рис. 3. Структура активів, дозволених для представлення коштів страхових резервів (ст. 31 Закону України «Про страхування») станом на 30.06.2015 р. (млн. грн.)

Джерело: дані Нацкомфінпослуг

коштів страхових резервів (ст. 31 Закону України «Про страхування»).

Станом на 01.01.2015 р. обсяг активів, дозволених для представлення коштів страхових резервів, становив 40 530,1 млн. грн. (на 2 616,1 млн. грн. більше, ніж на відповідну дату 2013 р.). Найбільші темпи приросту спостерігались за статтею «акції», «банківські вклади», «облігації». Частка високоліквідних активів (грошові кошти на поточних рахунках, депозити та цінні папери, що емітуються державою) страхових компаній станом на 01.01.15 р. складала 37,5% обсягу активів [2].

Як бачимо, значну частку в структурі активів вітчизняних страхових компаній займають цінні папери, при чому, як свідчать статистичні дані, це акції вітчизняних страхових компаній.

Стосовно розміщення страхових резервів, то українським страховикам варто використувати закордонний досвід, а саме – досвід страхових компаній країн ЄС, які пережили кризу найкраще. В основу їх інвестиційної політики був покладений консервативний підхід – розміщення страхових резервів у грошових коштах і високоліквідних фінансових активах. Українські ж страховики в докризовому періоді діяли з точністю до навпаки – розміщували кошти у високоризикових фінансових активах. В управлінні грошовими коштами українським страховикам варто перейти від моделі, коли кошти розміщуються лише на банківських депозитах і поточних рахунках, до більш

диференційованої моделі, коли кошти розміщуються на поточних, депозитних рахунках банків і в короткострокових державних цінних паперах [4, с. 9].

Основними принципами розміщення страхових резервів у світі є надійність та прибутковість. Надійність означає, що вкладення здійснюються у стабільні підприємства. Прибутковість забезпечує поточні грошові потоки.

Важливе місце серед шляхів збільшення власного капіталу страховика є ефективність управління інвестиційною діяльністю, оскільки фінансові ресурси, що акумулюються страховими компаніями у вигляді страхових резервів, є значним джерелом інвестицій [3, с. 16].

Для українського страхового ринку характерною є ситуація, коли страхові компанії займаються переважно страховою діяльністю та значно менше – інвестиційною, на це впливає низка стримуючих факторів [1, с. 70]:

1) внутрішні: низький рівень страхових виплат, низька капіталізація страхового ринку, відсутність фахівців з інвестицій;

2) зовнішні: економічні (низький рівень економічного розвитку в країні та низький рівень економічного життя населення), політичні (політична нестабільність, корупція державних органів влади), законодавчі (недосконале нормативно-правове забезпечення та податкове законодавство, відсутність прозорості та відкритості фінансової та статистичної звітності), ринкові (нерозвиненість фондового ринку, відсутність довгострокових фінансових інструментів, високі ризики інвестицій і їх низька дохідність), культурні (недовіра до страхової компанії, низький рівень страхової культури).

Із метою нівелювання зазначених стримуючих факторів, а також із метою підвищення якості страхових послуг та підвищення інвестиційного потенціалу страховиків необхідним є реалізація таких нормативно-правових, організаційно-методичних та інформаційних заходів [1, с. 70]:

1) адаптація українського страхового ринку до світових вимог фінансового регулювання та нагляду, активна співпраця з європейськими та міжнародними організаціями;

2) створення правових умов для повноцінного впровадження інвестиційного та пенсійного страхування;

3) впровадження міжнародних стандартів ведення бухгалтерського обліку й аналітики діяльності страхових компаній;

4) створення єдиної саморегулюючої організації, членами якої повинні бути всі страхові компанії, для захисту прав споживачів страхових послуг, забезпечення добросовісної конкуренції на ринку;

5) створення централізованої бази даних про шахрайство на страховому ринку, доступ до якої матимуть усі страховики;

6) забезпечення формування інвестиційних інструментів для розміщення довгострокових страхових резервів за допомогою державних гарантій;

7) удосконалення моніторингу діяльності страховиків і посилення контролю дотримання страховиками вимог щодо забезпечення платоспроможності, фінансової стійкості, розміру чистих активів, статутного капіталу та осіб, що мають значну частку капіталу страховиків;

8) розробка нормативної бази, що уможливає співпрацю страхових компаній та КУА у сфері управління активами страхових компаній;

9) розробка та реалізація заохочення для страховиків, що добровільно дотримуються у своїй діяльності стандартів прозорості та підвищених вимог до платоспроможності й впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності;

10) запровадження стимулюючої податкової політики для розвитку особистого страхування, довгострокового страхування життя, зокрема інвестиційного, участі страховиків у системі недержавного пенсійного забезпечення, обов'язкового медичного страхування шляхом використання частки внесків із цих видів страхування на валові витрати юридичних осіб і вдосконалення оподаткування доходів фізичних осіб.

Реалізація наведених рекомендацій має зберегти та в середньостроковій перспективі зміцнити фінансовий потенціал страхового ринку України, що, своєю чергою, створить сприятливе підґрунтя для активізації інвестиційної активності страхових компаній у період посткризового відновлення.

Таким чином, держава повинна спрямовувати зусилля на розвиток страхової сфери та розширення інвестиційної діяльності страховика, що дасть змогу збільшити силу дії механізму стабілізації економіки страховими

компаніями в періоди економічної нестабільності. А впровадження запропонованих заходів щодо активізації інвестиційної діяльності страхових компаній у сучасну практику господарювання дасть змогу поліпшити їх фінансовий стан, забезпечити фінансову безпеку та розвиток [5, с. 121].

Для прикладу, усі види капіталів європейських страхових організацій можна розділити на три групи з точки зору їх ліквідності [4, с. 11]:

- земельна власність, іпотека, позики під поліси та під заставу – цінності, що складно реалізувати;
- цінні папери, ломбардні вимоги, векселі – цінності, які легко реалізувати;
- касова готівка та вклади на поточних рахунках – цінності, що мають вищу ступінь ліквідності.

Натомість традиційно вітчизняні страхові компанії інвестують кошти в банківські вклади, бо їх інвестиційна привабливість зумовлена досить високою ліквідністю і гарантованою доходністю. Інвестуючи кошти в депозити, страхова компанія не залучає для цього професійних посередників, не витрачає багато часу (умови депозитного договору є стандартними), а головне – банк є вигідним партнером на фінансовому ринку, завдяки якому пропонуються страхові послуги, зокрема страхування кредитних ризиків.

Своєю чергою, банк, в якому розміщуються кошти страхових резервів, повинен мати кредитний рейтинг, що відповідає інвестиційному рівню за національною шкалою. Але цієї вимоги страхові компанії не завжди дотримуються, зважаючи на те, що лише окремі банки мають такий рейтинг [6].

Важливою тенденцією, характерною для більшості промислово розвинених країн і сприяючою підвищенню економічної значущості страхового сектора, є зростаючий рівень диверсифікація діяльності страховиків. Компанії розширюють діапазон своїх операцій по таким важливим напрямкам [4, с. 12]:

1) Розвиток основного продуктового ряду шляхом пропонування клієнтам нових об'єктів страхування, підвищення привабливості умов страхових полісів. Так, компанії страхування життя останніми роками активно розвивають різні варіанти накопичувального страхування життя, що передбачають максимально гнучкий і зручний для клієнтів графік внесення страхових внесків, порядок виплати доходів (постійний, змінний), інструменти розміщення внесків конкретного клієнта (акції, облігації, інвестиційні паї і т. д.). Тим самим фінансові

умови і можливості інвестування засобів, які компанії зі страхування життя пропонують населенню, практично нічим не відрізняються від умов їх основних конкурентів – банків та інститутів спільного інвестування.

2) Освоєння суміжних, близьких до страхових продуктів, видів операцій. Особливо це стосується компаній зі страхування життя, які в даний час у всіх провідних країнах швидко нарощують об'єми продажів індивідуальних і групових ануїтетів із постійним і змінним доходом, розвивають програми медичного страхування і страхування від нещасних випадків, пропонують послуги з формування і управління пенсійними накопиченнями для приватних і корпоративних клієнтів.

3) Експансія в інші види фінансового бізнесу. У США і провідних країнах ЄС деякі найбільш крупні страхові компанії пішли шляхом максимальної універсалізації своєї діяльності за рахунок придбання непрофільного виду бізнесу – комерційних та інвестиційних банків (як наголошувалося вище, ще активніше розвивається протилежна тенденція – поглинання банками страхових компаній), фінансових компаній, організації інвестиційних і пенсійних фондів. Функціональна структура фінансових груп, що формуються таким чином, зазвичай включає первинний страховий підрозділ, бан-

ківський блок, а також підрозділ, що здійснює управління страховими активами і засобами різних фондів, які контролюються групами. Найбільшими у світі фінансовими конгломератами, створеними на основі страхових компаній, є: група Allianz, що включає другий за величиною банк Німеччини Dresdner Bank, ING Group (Нідерланди), Fortis (Бельгія), Metlife (США), State Farm (США).

Висновки з цього дослідження. Отже, питання управління фінансовими ресурсами є досить важливим в сучасних умовах.

Важливе значення при цьому займає власний капітал, який необхідно примножувати, але на його величину впливає безліч зовнішніх та внутрішніх факторів. Зокрема, до зовнішніх можна віднести соціальні, економічні, політичні та ін. І саме внутрішні чинники, на нашу думку залежать від належної уваги з боку фахівців, які відповідають за рівень менеджменту в певній страховій компанії. При цьому ключову роль у стабільності страхової компанії відіграє страховий портфель. Розуміння, забезпечення збалансованості страхового портфеля стає особливо актуальним. Страховий портфель являє собою основу, на якій базується вся діяльність страховика і яка визначає фінансову стійкість страхової компанії в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Братюк В. Сучасні аспекти й завдання страхового менеджменту / В. Братюк // Галицький економічний вісник. – Тернопіль : ТНТУ, 2014. – Т 47. – № 4. – С. 69–76.
2. Нацкомфінпослуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/richni-zviti-nacskomfinposlug.html>.
3. Карлін М.І., Борисюк О.В. Управління державними фінансами : [навч. посіб.] / М.І. Карлін, О.В. Борисюк. – Луцьк : ПП Іванюк, 2013. – 273 с.
4. Пікус Р.В. Міжнародний досвід управління активами страхової компанії / Р.В. Пікус // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 120. – С. 7–12.
5. Супрун Н.В. Нові підходи до управління капіталом страхових компаній / Н.В. Супрун // Вісник Криворізького економічного Інституту КНЕУ. – 2011. – № 2. – С. 120–124.
6. Шірінян Л.В. Страховий менеджмент : [конспект лекцій для студ. спеціальності 7.03050801, 8.03050801 «Фінанси і кредит» денної та заочної форм навчання] / Л. В. Шірінян. – К. : НУХТ, 2014. – 143 с.